

Posgay Ildikó a *Füzes alja* földrajzi név kapcsán sorra veszi a *Füzes* kezdetű, majd az *alja* utótagú neveket. A rábaközi *Füzes alja* toldalékolása különleges: *Füzes alá, Füzes alatt, Füzes alól*.

Az udmurtok az Udmurt Autonóm Köztársaságban kisebbségben élő nyelvrokonaik. Az elmúlt évtizedekben a kis, 10–20 házaspáros falvakat központilag felszámolták, a lakosokat nagyobb falvakba és városokba költöztették. Ezáltal az emberek elfelejtik régi kultúrájukat s az ezt is őrző helyneveiket. Talán az 1995-ben megalakult udmurt Toponímiai Munkabizottság által kezdeményezett helynévgyűjtés segít ezen a helyzeten – írja Salánki Zsuzsa.

Solymosi László *Dusnok* neveink történeti adattárát közli. A 'toradó személy' jelentésű közszo köznévként, személynévként és helynévként összességében 27 tételben adatolható a középkori Magyarországon. A szó a magyarlakta területek központi részén (nagyjából a mai Magyarország területén) volt elterjedve.

Zaicz Gábor 283 egykor magyarországi, ma burgenlandi helység magyar és német neve esetében vizsgálja az elsődlegesség kérdését: elsődlegesen magyar, elsődlegesen német, illetőleg párhuzamos névadás eredménye-e az adott helységnév. Mindhárom egykori megye (Vas, Sopron, Moson) esetében a helységek több, mint 60%-a elsődlegesen magyar, a német elnevezés pedig 20% körül alakul. A szerző összesítve is közli Burgenland helységneveinek ősiségi statisztikáját [ám itt a számított százalékok hibásak, a valódi adatok 66,78%, 19,43% és 13,78% lenne]. Ugyanezen helynevek mai névalakjainak egybevetése a következő adatsort adja: eredetét tekintve magyar lehet 47,70%, német lehet 42,40%, párhuzamos névadás eredménye lehet 9,89%.

HEGEDŰS ATTILA

Helynévtörténeti adatok a korai ómagyar korból.

1. Abaúj–Csongrád vármegye.

Közzéteszi: Hoffmann István, Rác Anita, Tóth Valéria.

Debrecen, 1997. 156 l.

Minden nyelvtörténeti és névtani kutatás első számú „szentsége” az adat. Adat hiányában – legyen bármilyen tetszetős az elmélet – csak sötétben tapogatózhat a kutató, elegendő számú, hézagmentesen egymás mellé illeszkedő adat birtokában azonban minden megállapításunk biztos talajon áll.

Az adatok kitermelése azonban általában fáradságos és időigényes munkát jelent. Ezért is kíséri figyelem és örvendezés az adattárak megjelenését. Valószínűleg helyesen állapítja meg Hoffmann István, hogy A magyar nyelv történeti nyelvtanából azért hiányzik a hangtani fejezet, mert a részletes hangtani elemzést kapott kis szövegmélekek anyagán kívül nincs kezünkben az Árpád-kor magyar szórványanyagának nyelvi szempontok szerint rendezett s így a kutatás számára alkalmassá

tett kiadása (Utak, lehetőségek történeti helyneveink kutatásában: Az V. magyar névtudományi konferencia előadásai. Szerk. B. Gergely Piroska és Hajdú Mihály. Budapest-Miskolc, 1997. 232–4).

A Magyar Névarchívum Kiadványai sorozat (szerk. Hoffmann István) 1. kötetként megjelent Helynévtörténeti adatok a korai ómagyar korból ezt a hiányt próbálja meg enyhíteni: Györffy Györgynek Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza I. kötetéből szemelgeti ki azokat a mikrotoponímákat, amelyek e kötetben elrejtve, szócikkszerűen nem kiemelve találhatóak meg. Nem tartalmazza tehát a helységek és a várak korai névadatait, hiszen a települések Györffynél mint szócikkek találhatóak, régi adataikkal együtt. Nincsenek benne az egyes megyékben birtokos családok, nemzetségek Györffynél szórványosan (pl. 697. oldalon) előforduló névadatai sem. Hoffmann úgy látja, hogy elsősorban a helynevek alkalmassak a nyelvtörténeti vizsgálódásokra, mivel közöttük nagy a belső keletkezésűek aránya, etimológiailag áttetszőbbek a személyneveknél, jól helyezhetőek, és feltehetően közel állnak a korabeli beszélt nyelvhez.

A kötet tehát a Györffy közölte 13 vármegye és 2 városkörnyék mikrotoponímáit adja, betűrendes szócikkekben, a szócikkek elején a mai, illetve a kikövetkeztetett alakokkal. A kötet tágan értelmezi a helynév fogalmát: tulajdonnévként vesz fel szintagmákat és puszta földrajzi közneveket is, mivel elsődlegesnek tekinti a helymegjelölő funkciót (28. *Mezsgye*, 79. *Selymékes*). Minden megye névanyagát a megye Árpád-kori településeinek felsorolása zárja, majd a térképek következnek: egy térkép mutatja az adott megye településeit, egy további pedig a mikrotoponímákat. Ahol a nagyszámú adat miatt szükséges volt (pl. Abaúj vármegye), egy külön, harmadik térképet is találunk, a vízneveket. Az adattárt három különböző mutató zárja: a név- és szóalakmutató, a címszó- és névelemmutató és a névvégmutató. Kiemelendő a névvégmutató, melynek segítségével nemcsak a nevek és lexémák, hanem egyes szóelemek keresése is lehetővé válik, s ezáltal megkönnyíti a grammatikai kutatásokat. A névvégmutató – tudomásom szerint – páratlan a hazai névkiadásban.

Van azonban a névtárnak egy problematikus többlétszolgáltatása is: az olvasatoké. Érthetően igen nagy a kísértés nyelvi adatok közzétevői számára, hogy – éppen azért, hogy egy szolgáltatással még többet nyújtson a kiadvány – megadják a szerintük valós korabeli kiejtést is. E kiejtémegadás nehézségeit a kötet közzétevői is látják, több esetben ezért adnak vagylagos olvasatot (pl. 45. [drávca ~ drauca]). Mégis úgy látom, ezt a csapdát jobb lett volna elkerülni. A kötet ugyanis több olvasati ellentmondást tartalmaz, pl.: a 24. oldal Bükk-erdő 1270/272: *bykerdev* adatát [bikerdő]-nek, míg az 54. oldal Tölgy-erdő +1228/383/407: *Tulherdew* adatát [tülerdő]-nek olvassa; a 24. oldal Bükk-fő 1270/272: *Bykfew* adatát [bikfő]-nek, de az 53. oldal Séd-fő 1330: *Sedfeu* adatát [sédfő]-nek olvassa. A 30. oldal Szikszó pataka 1302>344: *Zekzoupathaka*-nak olvasata [székszou-], míg a 45. oldal Disznó-fertés 1267/380: *Gyoznoufertes*-nek [gyoszno-]. A nagyobb óvatosságra nemcsak az esetleges helyesírási következetlenségek megléte, több oklevél átírt volta, egyes hangok fejlődésének állomásairól való bizonytalanságaink (vö. a fentebb említett kettőshangzós eseteket, vagy a veláris rövid magánhangzók olvasati nehézségeit: nehéz elfogadni, hogy a 40. oldal *Loseuduna* olva-

sata [losëu-], a 77. oldal *Huzzeuozo* olvasata [husszëu] Jenne, valószínűbbnek tartjuk a nyíltabb tőhangzós olvasatot – vö. Benkő: ÁrpSzöv. 91–2), hanem az adattárba felvett területek szétszórta volna is figyelmeztethetett volna.

Eltételezve az olvasati problémáktól, leszögezhetjük, hogy a kötet vállalt feladatát magas színvonalon, igen pontos adatközléssel oldotta meg, sok-sok jó adatot bevonva az ómagyar kor hangfejlődéseinek példatárába (csupán szemelgetve két-két alak: 87. *Ruuozlicu* és *Ruhuz*; 24. *Blathan* és *Balatum*).

HEGEDŰS ATTILA

Bács-Kiskun megye földrajzi nevei.

I. Kiskunfélegyháza és környéke. Közzétette: Fekete János.

Szerkesztette: Balogh Lajos és Ördög Ferenc.

A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai. 210. sz. 118 l.

1. Ismét újabb füzettel gazdagodott a földrajzi neves adattárak gyűjteménye. 1997-ben a Bács-Kiskun megyei gyűjtés első darabja, a Kiskunfélegyházát és környékét bemutató füzet jelent meg. Külön öröm ez Bács-Kiskun megyének, hiszen innen – noha a megye már három évvel a Zala megye földrajzi nevei című kötet megjelenése után, 1967-ben jelentkezett a gyűjtésben való részvételre – még nem jelent meg önálló gyűjtés. Az anyagot Fekete János tette közzé, a szaktanácsadást és az anyag szerkesztését Ördög Ferenc és Balogh Lajos látta el.

2. A füzet bevezetőjéből kiderül, hogy Fekete Jánosnak és gyűjtőinek milyen nehéz feladatot jelentett a vállalkozás, s ez rögtön arra a kérdésre is választ ad, hogyan maradhatott le ennyire a megye a földrajzi nevek gyűjtésének országos vonalától. A kezdeti munka még 1967-ben indult Végh József irányításával. Ez sajnos pár év után elakadt, a gyűjtés abbamaradt. Nagy veszteség, hogy ez az anyag nagyobb részt elkallódott, csak töredékek maradtak meg belőle. 1975-ben változás következett be az ügyben. A vezető szervek a földrajzi nevek szervezett gyűjtésének folytatásáról döntöttek, s 1980–81-re tüzték ki a nyomdai kézirat elkészültét. Sajnos ez a munka is félbemaradt, bár eredményeit tekintve sokkal jelentősebb az előző gyűjtésnél. 1990-ben a gyűjtésszervezők megpróbálták újra beindítani a munkát – sikertelenül. Hogy mégis megmozduljon valami, úgy gondolták, hogy az 1981-ben már kiadásra előkészített Kiskunfélegyházát és környékét feldolgozó füzetet útjára bocsátják. A névanyag ezért az 1976-os állapotokat mutatja.

3. A bevezetőnek a történeti anyagról szóló részéből kiderül, hogy hasonlóan a közelmúltban megjelenő szinkrón földrajzi névi adattárak gyakorlatához, ez a gyűjtemény is feldolgozta a mai anyagot gazdagító régi kataszteri térképek és a Pesty Frigyes-féle névanyag adatait. Külön dicséretes, hogy az írásbeli nevek összegyűjtésekor a megyei levéltár térképállományának névanyagán túl az ott talál-